

УДК 330.15:332.1

Патока І.В.

*кандидат економічних наук,
провідний науковий співробітник відділу економічних проблем
екологічної політики та сталого розвитку
Інституту економіки природокористування
та сталого розвитку
Національної академії наук України*

ПОЛІТИКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ ЛОКАЛЬНИХ ПРОСТОРОВИХ УТВОРЕНЬ

SUSTAINABLE POLICY FOR LOCAL SPATIAL FORMATIONS

АНОТАЦІЯ

В статті розглядаються питання формування механізмів локальної політики сталого розвитку через створення сталих локальних просторових утворень. Забезпечення сталого функціонування територій різного ієрархічного рівня розглянуто для реалізації задач децентралізації управління в умовах економічної кризи в Україні. Сталі локальні просторові утворення являють собою території, для яких характерні загальні просторові, функціональні й часові характеристики сталості. Такі утворення делімітовані загальними географічними, господарськими, соціальними та екологічними процесами. Визначені фактори сталих локальних просторових утворень та етапи їх аналізу. Сталі локальні просторові утворення розглядаються в розрізі створення територіальних громад. Для забезпечення сталого розвитку територіальних громад обґрунтовується необхідність процесу збалансування економічної, соціальної та екологічної сфер на локальному рівні.

Ключові слова: сталий розвиток, локальна сталість, територіальна громада, децентралізація.

АННОТАЦИЯ

В статье исследуются вопросы формирования механизмов локальной территориальной политики устойчивого развития через создание устойчивых локальных пространственных образований. Обеспечение устойчивого функционирования территорий различного иерархического уровня рассмотрено для реализации задач децентрализации управления в условиях экономического кризиса в Украине. Устойчивые локальные пространственные образования представляют собой территории, для которых характерны общие пространственные, функциональные и временные характеристики устойчивости. Такие образования делимитированы сходными географическими, хозяйственными, социальными и экологическими процессами. Определены системообразующие факторы устойчивых локальных пространственных образований и этапы их анализа. Устойчивое локальное пространственное образование рассмотрено на примере территориального сообщества. Для обеспечения устойчивости территориального сообщества анализируется процесс сбалансирования экономической, социальной и экологической сфер деятельности на локальном уровне.

Ключевые слова: устойчивое развитие, локальная устойчивость, территориальное сообщество, децентрализация.

ANNOTATION

Formation of the mechanisms of local territorial policy of sustainable development is considered via creating sustainable local spacial formations. Ensuring sustainable functioning of the territories of different hierarcial level is aimed at realization of the management decentralization under economic crisis in Ukraine. Sustainable local spacial formations are the territories characterized by general spacial, functional and temporal characteristics of sustainability. Such formations are delimited by similar geographical, economic, social and ecological processes. System-forming factors of sustainable local spacial formations and stages of their analysis are determined. Sustainable local

spacial formation is considered in terms of territorial community. An analysis is made of the balanced economic, social and ecological spheres on the local level to ensure community sustainability.

Keywords: sustainable development, local sustainability, local communities, decentralization.

Постановка проблеми. Завдання по створенню сталих локальних просторових утворень є надзвичайно актуальними з огляду на потребу низовинної стабілізації соціально-економічного життя нашої держави, впровадження реформи з децентралізації управління та необхідністю підвищення статусу місцевого самоуправління. Реалізація цих завдань можлива шляхом забезпечення сталого функціонування локальних територіально-організаційних утворень і осередків, тому ці питання потребують належної теоретичної та практичної розробки. Очевидно, що лише рамкове впровадження принципів сталого розвитку з боку держав та міждержавних спільнот не можуть забезпечити потрібну стабілізацію та гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних чинників розвитку на локальному рівні. Тому збалансування процесів управління адміністративно-територіальних одиниць різного рангу допоможе зорієнтувати наше суспільства в напрямку до сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змістовні дослідження питань забезпечення сталого розвитку здійснені провідними вітчизняними вченими, такими, як Балацький О.Ф., Веклич О.О., Галушкіна Т.П., Герасимчук З.В., Данілішин Б.М., Мельник Л.Г., Харічков С.К., Хвесик М.А., Хлобистов Є.В., та ін. Незважаючи на цінність проведених досліджень, необхідно відмітити, що проблеми сталого розвитку локального рівня, а саме сталого розвитку територіальних громад та різних аспектів його забезпечення на сьогодні є найменш вивченими і потребують подальшої ґрунтовної розробки з огляду на завдання децентралізації влади в Україні.

Постановка завдання. Головною метою статті є дослідження питання формування механізмів локальної політики сталого розвитку через створення сталих локальних просторових утворень в умовах децентралізації влади в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим місцем дослідження сталості у всіх без винятку розвинутих країнах світу посіла територіальна громада. Це пов'язано з загальною світовою тенденцією децентралізації влади та розвитку інститутів місцевого самоврядування. По суті, теорія управління сталим розвитком перейшла в теорію управління локальними територіальними утвореннями, що й засвідчила Європейська конференція зі сталого розвитку великих та малих міст Європи, за результатами якої було підготовлено документ, відомий як Ольборзька хартія "Міста Європи на шляху до сталого розвитку".

Необхідно зауважити, що практична реалізація такого підходу певною мірою здійснена в США та Канаді, і цей досвід заслуговує на увагу. Канада - одна з перших країн, де приступили до реалізації плану дій, що забезпечують стійкий розвиток на загальнонаціональній основі (прийнятий урядом у 1990 році). І в той же час із середини 90-их років стає популярною ідея забезпечення сталого розвитку на місцевому рівні, в конкретному поселенні чи общині (sustainable communities) [1]. Сотні селищ і місцевих общин розробляють плани і стратегії сталого розвитку на основі балансу інтересів у регіоні та в країні в цілому. Успішними виявилися досвіди реалізації концепції сталого розвитку в місцях проживання корінного населення, здійснювані в рамках Стратегії охорони навколишнього середовища Арктики. В цілому, забезпечення сталого розвитку локальної общини (міста, поселення, адміністративного округу, індустріального комплексу та ін.) включає:

- оцінку господарської місткості і допустимого антропогенного навантаження на природне середовище території, яку займає місцеве співтовариство;

- визначення пріоритетів місцевих потреб і доступності економічних, людських та природних ресурсів для їх забезпечення;

- розробку стратегії сталого розвитку місцевого співтовариства;

- вдосконалення системи місцевого самоврядування й впровадження в неї принципів сталого розвитку.

Що стосується США, то в середині 90-х років була прийнята „Національна стратегія в галузі природоохоронної технології”, в якій передбачався комплекс заходів з ув'язки екологічних і економічних цілей, що дозволяли застосування природоохоронних технологій на рівні різних територіальних суспільних систем.

Дослідження досвіду розвитку територіальних громад Європи та інших країн світу дозволяє спостерігати трансформацію впливу на управління сталим розвитком на місцевому рівні, що пов'язано з процесами децентралізації управлінських структур. У 2007 році була прийнята Європейська стратегія інновацій та доброго врядування на місцевому рівні, що містить 12 принципів ефективного

демократичного управління на місцевому рівні, серед яких є принцип “сталого розвитку та спрямованості на тривалі результати”, дотримання якого в діяльності органів публічної влади надає змогу гарантувати екологічну цілісність, високу якість життя, економічну безпеку, демократичну участь громадськості. Підкреслюється, що цей принцип є першорядним у суспільному розвитку на місцевому рівні, створюючи спільні цінності для визначеного територіального утворення. Але впровадження зазначених принципів потребує плідної взаємодії органів публічної влади, громадськості та приватного сектору, безпосередньо територіальної громади та населення. Створення передумов для сталого розвитку на місцевому рівні та формування сталої громади передбачає досягнення екологічної, соціальної та економічної рівноваги локальних утворень і концепція сталого соціально-економічного розвитку на місцевому рівні, в тому числі концепція сталої громади, є дороговказом довгострокового планування місцевого розвитку. За умов реформування в Україні організації врядування, наріжні засади сталого розвитку локального територіального утворення полягають у наступному:

- подоланні негативних тенденцій економічного розвитку суспільства та навколишнього природного середовища на рівні місцевої громади;

- створення економічної бази розвитку громади;

- створенні умов щодо забезпечення матеріального добробуту мешканців громади;

- формуванні соціально комфортного середовища проживання на території громади;

- реабілітації техногенно зміненого довкілля;

- максимальному скороченні витрат корисних копалин у господарській діяльності за рахунок їх ефективного використання та заміни ресурсами, що відновлюються;

- розширенні повноважень щодо контролю за раціональним використанням природних ресурсів місцевого значення.

Але поняття сталих локальних просторових утворень (ЛПР) дозволяє більш ґрунтовно дослідити механізм стабілізації та узгодження економічного, соціального та екологічного розвитку на місцевому рівні. Основним завданням таких утворень є генерування та відтворення економічної, соціальної та екологічної сталості на локальному територіальному рівні. Крім того, важливим завданням є відтворення економічного, соціокультурного та асиміляційного потенціалу відповідно. Формування цих характеристик сприяє забезпеченню збалансування економічної, соціальної та екологічної сфер на рівні локального просторового утворення та вирішенню наступних задач:

- покращення якості життя населення та середовища його існування;

- підвищення економічної ефективності та продуктивності праці;

- формування екологічної культури та високого рівня свідомості населення по відношенню до місцевого природного середовища та природним ресурсам.

Як уже зазначалось, для таких територій характерні спільні просторові, функціональні та часові ознаки сталості. Ці території обмежені об'єктивними спільними географічними, господарськими, соціальними та екологічними характеристиками та рисами сталості, що простежуються в часі. Географічні характеристики є складовими просторових ознак сталості і визначаються якістю території з точки зору приналежності для проживання та господарювання, яку займає локальне просторове утворення. Крім того, до просторових ознак сталості відносять наявність системоутворюючих локальних центрів та рівень зв'язків між ними. До функціональних ознак сталості відносять господарські, соціальні та екологічні характеристики. Господарські характеристики визначаються переважачим способом використання територіальних ресурсів, соціальні характеристики – наявністю соціального компромісу щодо використання території, соціальної спільності інтересів. Екологічні характеристики визначаються загальним станом природно-ресурсного потенціалу території та рівнем деградації довкілля. Крім того, риси сталості не повинні мати одномоментний характер, а простежуватися в часі.

Представляється доцільним для аналізу сталих локальних просторових утворень розглядати їх як низовинні просторові системи. Визначення факторів сталого розвитку просторових систем здійснюється на основі аналізу проектної документації та натурних досліджень.

На першому етапі визначаються розташування і склад просторової системи, в данному випадку її складовими елементами виступають або самі локальні утворення, або їх частини. У складі кожного локального просторового утворення вирізняються наступні сфери: соціальну, економічну, екологічну. Зрозуміло, що для оптимізації розвитку важливе значення має збалансованість вищезазначених сфер.

На другому етапі аналізу здійснюється оцінка різноманітних факторів сталого просторового розвитку: демографічних, ресурсних, соціальних, економічних, техніко-технологічних, транспортних, екологічних, геополітичних тощо. Демографічні фактори розвитку просторової системи охоплюють чисельність населення, стан його розселення, міграційні процеси, кількісну і якісну оцінку трудових ресурсів у розрізі цієї системи.

Ресурсні фактори розвитку включають якісну і кількісну характеристики родовищ корисних копалин, паливно-енергетичних, земельних, водних, лісових, рекреаційних, кліматичних ресурсів. У процесі аналізу важливе значення має оцінка природно-ресурсного потенціалу

території. Соціальні фактори сприяють забезпеченню подолання відмінностей між рівнями якості життя населення за показниками зайнятості та добробуту, поліпшення умов праці та життя, розвитку освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, сфери послуг та ін. Економічні фактори включають конкретні суб'єкти господарювання, визначення ефективності їх функціонування. Техніко-технологічні фактори розвитку визначають досягнення науково-технічного прогресу, завдяки якому відбувається зміна традиційних технологічних процесів на інноваційні. Транспортні фактори визначаються за рівнем розвинутої транспортної мережі, відстанями наявних перевезень, раціональністю транспортних потоків. Екологічні фактори займають особливе місце в дослідженні розвитку локальних просторових утворень. Ці утворення є дуже вразливими і чутливими до розвитку промисловості та агропромислового виробництва, або змін у функціональному призначенні територіальних систем. Неухильне зростання обсягів виробництва призводить до збільшення забруднення довкілля. Наслідки цих збитків інколи перевищують отримані економічні результати від господарської діяльності. Слід враховувати те, що впливи екологічних факторів можуть бути безпосередніми і опосередкованими, тривалими і короткотерміновими, оберненими і не оберненими, первинними і вторинними, і всі вони важливі при аналізі ситуації в локальному просторовому утворенні. Нині помітний вплив на розвиток локальних просторових утворень справляє геополітичний фактор: відповідне географічне положення системи, близькість до кордонів, наявність транспортної мережі міжнародного значення. Це впливає на рівень розвитку місцевих зовнішньоекономічних зв'язків. Територія локального просторового утворення може використовуватись для здійснення транзитних перевезень, що забезпечує певні валютні надходження до місцевого бюджету.

Третій етап передбачає дослідження галузевої, функціональної та просторової структури, різноманітних форм господарювання, що забезпечують життєдіяльність населення в локальних просторових утвореннях. Галузева структура аналізується, виходячи з показників вартості продукції, чисельності зайнятих, вартості основних виробничих фондів, за якими визначається питома вага сфер діяльності представлених наявними в локальному утворенні підприємствами. Функціональна структура просторової системи означає сукупність і взаємодію різних аспектів прояву сумарної функції промислового, сільськогосподарського та інших видів виробництва і напрямів діяльності на досліджуваній території. Просторова структура визначається мережею функціональних відносин між елементами системи, якими можуть виступати локальні центри. Як уже зазначалось, до просторових ознак сталості відносять наявність

системоутворюючих локальних центрів та рівень зв'язків між ними, які і складають просторову структуру. Для її важливо виділити ту частину локального просторового утворення, де відбувається або може відбуватися генерування та відтворення економічної, соціальної та екологічної сталості на локальному територіальному рівні. Це певні «генеруючі майданчики», які дозволяють поширити процеси на всю територію локального просторового утворення. Критерієм же системоутворюючого локального центру є його самоокупність та само-відновлюваність. Таким чином, визначення просторової структури є вирішальним у дослідженні локального утворення. Та все ж лише внаслідок поєднання аналізу функціонально-галузевої і просторової структур можна виявити особливості та рівень раціональності просторової організації локального просторового утворення.

Четвертий етап передбачає виявлення низки проблем та розробку рекомендацій щодо їх усунення, вдосконалення просторової організації локального просторового утворення, визначення пріоритетності завдань та засобів забезпечення сталого просторового розвитку. Ефективність досягнення такого розвитку кожного ієрархічного рівня залежить від процесів взаємодії та сполучення комплексу елементів (підсистем), які в сукупності та динаміці і представляють просторову систему, якою є локальне просторове утворення. Характерними рисами просторової системи є складність, цілісність, стійкість, емерджентність, динамічність, гомеостазис, керованість. Ефективність використання факторів сталого розвитку просторових систем залежить від їх внутрішнього і зовнішнього середовища. До умов, які сприяють цьому розвитку, відносяться природно-ресурсний, соціальний та економічний потенціали, належність до транскордонних територій, інженерно-транспортна інфраструктура міжнародного та загальнодержавного значення. Стримуючими умовами розвитку виступають соціальні диспропорції, ліміт споживання ресурсів, стан і кон'юнктура ринкового середовища, інноваційно-інвестиційний клімат, екологічні обмеження. Їх врахування дозволяє визначити, з одного боку, проблемні ареали та можливі соціально-економічні та екологічні конфлікти локального просторового утворення, з іншого – потенційні центри та вектори забезпечення сталого розвитку, пріоритети найбільш ефективного використання території.

Важливим питанням є питання управління сталим локальним просторовим утворенням, яке може відбуватися інституціональними, економічними та адміністративними методами. Різні методи управління необхідні при різних видах поєднання функціональної, галузевої та просторової структур локального утворення, хоча найбільш перспективними є інституціональні та економічні методи. Управління сталим розвитком ЛПУ здійснюється за принципами:

системності, комплексноутворення, поєднання регіоналізації та локалізації, ієрархічності, субординації, послідовності, цілеспрямованості, самофінансування тощо.

Отже, характерними рисами сталих локальних просторових утворень (ЛПУ) є:

- спільні просторові, функціональні та часові ознаки сталості;
- делімітація території об'єктивними спільними географічними, господарськими, соціальними та екологічними параметрами та рисами сталості, що простежуються в часі;
- наявність системоутворюючих локальних центрів та рівень зв'язків між ними;
- наявність галузевої, функціональної та просторової структур, різноманітних форм господарювання, що забезпечують життєдіяльність населення в сталих локальних просторових утвореннях;
- генерування та відтворення економічної, соціальної та екологічної сталості на локальному територіальному рівні;
- відтворення економічного, соціокультурного та асиміляційного потенціалу локального утворення.

Прикладом локального просторового утворення може бути територіальна громада, яка є водночас і суб'єктом управління, і в той же час реалізує функцію системоутворення для простору вищого ієрархічного рівня (наприклад, на рівні системи поселень вищого рангу).

Перед тим, як розглядати різні аспекти сталого розвитку територіальної громади, варто зупинитися на визначенні останньої. Згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2] територіальна громада — це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр. Крім того, існує загальноприйнятий міжнародний підхід, згідно якого у територіальній структурі кожної країни можна виділити три рівні: національний, регіональний і локальний (або первинний) [3]. Первинний рівень називають муніципальним. На муніципальному рівні формуються найменші адміністративно-територіальні одиниці країни, які у світовій практиці отримали назву муніципальних утворень. Це первинна адміністративно-територіальна одиниця держави, в рамках якої здійснюється місцеве самоврядування, представлене територіальною громадою та виборними органами й забезпечене певним чином фінансово-матеріальною основою. В Україні термін «муніципальне утворення» не закріплений законодавчо. Важливо, що будь-яке муніципальне утворення є єдністю трьох компонентів:

- населення, що формує територіальну громаду і визначає зміст існування муніципального утворення. Це соціальний компонент муніципального утворення;

– території як нероздільної єдності просторової складової і природних ресурсів, що на ній розміщені. Це природний компонент муніципального утворення;

– економіки як сукупності господарюючих організаційних утворень і взаємозв'язків між ними, що забезпечують життєдіяльність муніципального утворення, задоволення його різноманітних життєвих потреб. Це економічний компонент муніципального утворення.

Не можна ототожнювати поняття «населений пункт (поселення)» і «муніципальне утворення», оскільки до складу муніципального утворення як первинної адміністративно-територіальної одиниці можуть входити декілька населених пунктів або ж частина населеного пункту. Так, в Україні декілька сіл можуть формувати одну сільську територіальну громаду, що традиційно перебрала на себе назву представницького органу місцевого самоврядування села — сільська рада. Крім того, в останній час активно утворюються нові територіально-організаційні об'єкти (екопоселення, осередки та ін.), які теж можуть розглядатися як муніципальні утворення.

Муніципальне утворення як суб'єкт, що володіє певними ресурсами, в процесі реалізації своєї місії, яка полягає у наданні комплексу послуг територіальній громаді та забезпеченні її сталого розвитку, має використовувати ці ресурси ефективно.

Необхідно зазначити, що зміст поняття «територіальна громада» та пов'язаних з ним термінів за останнє десятиріччя кардинально змінився у західній науковій думці, що, відповідно, привело до нового розуміння та нових стратегій розвитку територіальних громад. Це викликано, передусім, децентралізацією та покладенням відповідальності за розвиток територіальних одиниць саме на місцевих жителів, усвідомленням ними своєї причетності до підвищення рівня власного добробуту. Стаття 143 Конституції України зазначає, [4] що територіальні громади міст, селищ та сіл безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування затверджують програми соціально-економічного й культурного розвитку і контролюють їх виконання. Це конституційне формулювання означає, що програми розвитку територіальних громад можуть затверджуватись як відповідними радами, так і місцевими референдумами.

Але впровадження сучасних управлінських практик, спрямованих на забезпечення сталого розвитку територіальних громад України, ще потребує створення відповідного законодавчого та нормативно-правового забезпечення з боку держави. Наприклад, на законодавчому рівні відсутні обов'язкові вимоги щодо впровадження елементів стратегічного планування органами місцевого самоврядування на локальному рівні.

Слід зазначити, що базовими елементами сталого розвитку територіальних громад є ра-

ціональне використання наявних на її території всіх видів ресурсів, збереження довкілля та реалізація інноваційних проектів, котрі забезпечили б такий розвиток промисловості, сільсько-го господарства, туризму, освіти і культури, який, задовольняючи потреби сучасності, не загрожував би можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

В цілому, стратегія сталого розвитку територіальної громади полягає в забезпеченні наступного:

- зупинення деградаційних процесів в економіці, суспільстві та навколишньому середовищі на рівні місцевої громади;
  - зміна моделі економічного зростання моделлю сталого розвитку;
  - створення умов щодо забезпечення матеріального достатку мешканців громади;
  - створення соціально-комфортного середовища проживання на території громади;
  - реабілітація навколишнього техногенно зміненого середовища;
  - максимальне скорочення витрат корисних копалин у господарській діяльності за рахунок їх ефективного використання та заміну їх ресурсами, що відновлюються;
  - розширення повноважень щодо контролю за раціональним використанням природних ресурсів місцевого значення;
  - забезпечення та економічне стимулювання широкого використання локальних джерел відновлюваної енергії;
  - економічне стимулювання менеджменту відходів на місцевому рівні;
  - широке залучення та економічне стимулювання населення щодо облаштування та підтримання в належному стані рекреаційних ділянок території громади;
  - повноцінне використання громадської ініціативи та інтелектуальних ресурсів;
  - ведення активної демографічної, міграційної та туристичної (передусім мається на увазі сільський та зелений туризм) політики на рівні громади;
  - впровадження новітніх методів екологічної освіти та інформації серед місцевого населення;
  - формування екологічної культури та високого рівня свідомості населення щодо збереження і використання ресурсів в межах територіальної громади;
  - створення спеціального фонду сталого розвитку територіальної громади за рахунок благодійних внесків та спонсорських пожертвувань з метою використання коштів на екологічні потреби та природоохоронні заходи (спонсорська підтримка суб'єктами підприємницької діяльності місцевої громади може бути стимульована частковим зменшенням існуючих податків).
- Крім того, завдання забезпечення сталого розвитку місцевих громад потребує розмежування управлінських функцій та повноважень на різних рівнях територіального управління [5].

Висновки:

1. Таким чином, формування механізмів локальної територіальної політики сталого розвитку відбувається зокрема через створення сталих локальних просторових утворень (ЛПУ). Основним завданням таких утворень є генерування та відтворення економічної, соціальної та екологічної сталості на локальному територіальному рівні. Крім того, важливим завданням є відтворення економічного, соціокультурного та асиміляційного потенціалу локального утворення відповідно.

2. Сталі локальні просторові утворення представляють собою території, для яких характерні спільні просторові, функціональні та часові ознаки сталості. Такі території обмежені об'єктивними спільними географічними, господарськими, соціальними характеристиками та рисами сталості, що простежуються в часі.

3. Визначення просторової структури є базовим у дослідженні локального утворення (ЛПУ). Складають просторову структуру системоутворюючі локальні центри та зв'язки між ними. Для аналізу просторової структури важливо виділити ту частину локального просторового утворення, де відбувається або може відбуватися генерування та відтворення економічної, соціальної та екологічної сталості на локальному територіальному рівні. Це певні «генеруючі майданчики», які дозволяють поширити процеси на всю територію локального просторового утворення.

4. Управління сталим локальним просторовим утворенням може відбуватися інституціональними, організаційно-економічними (стимулювання, пригнічення) та адміністративними методами. Різні методи управління необхідні при різних видах поєднання функціональної, галузевої та просторової структур локального утворення, хоча найбільш перспективними є інституціональні та організаційно-економічні методи управління. Управління сталим розвитком

ЛПУ здійснюється за принципами: системності, комплексності, поєднання регіоналізації та локалізації, ієрархічності, субординації, послідовності, цілеспрямованості, самофінансування тощо.

5. Прикладом локального просторового утворення може бути територіальна громада. Базовими елементами сталого розвитку територіальних громад є раціональне використання наявних на її території всіх видів ресурсів, збереження довкілля та реалізація інноваційних проектів, котрі забезпечили б такий розвиток підприємств, об'єктів сільського господарства, туризму, освіти і культури, який, задовольняючи потреби сучасності, не загрожував би можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

6. Впровадження сучасних управлінських практик, спрямованих на забезпечення сталого розвитку територіальних громад України, ще потребує створення відповідного законодавчого та нормативно-правового забезпечення з боку держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. «What is a Sustainable Community?» Institute for Sustainable Communities. Retrieved 10 March 2014. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.iscvt.org/what_we_do/sustainable_community/
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-вр>
3. Європейська хартія місцевого самоврядування від 06.11.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_036
4. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>
5. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/333-2014-р